

NOVA AKROPOLA

Z A B O L J E G Č O V J E K A I B O L J I S V I J E T

FILOZOFSKI GOVOR
kao duhovna vježba

EKSEKIJA
Oslikane grčke vase

ŽIVA MUDROST
drevnog Egipta

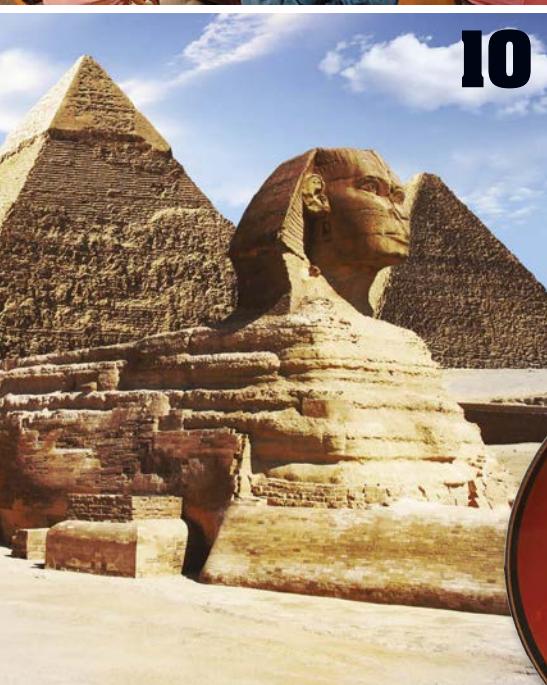

DIVOVSKE
GRAĐEVINE

NOVA AKROPOLA

ZA BOLJEG ČOVJEKA I BOLJI SVIJET

01 | 2015. www.nova-akropola.com

Sadržaj

4 Filozofski govor kao duhovna vježba

Pierre Hadot

6 Simpozij

Sofija Stepanovska

7 Christian Jacq - Intervju Živa mudrost drevnog Egipta

Dijana Kotarac

10 Sfinga

Jerko Grgić

14 Divovske građevine

Ivan Barun i Amalija Kranjec-Markešić

20 Eksekija

Linda Cvitanic

Impresum:

Glavni urednik: Andrija Jončić

Izvršna urednica: Nataša Žaja

Urednici rubrika: Luka Marić, Dijana Kotarac,
Sofija Stepanovska, Anastazija Pulja, Marta Mihičić

Redaktura: Dijana Kotarac

Lektura: Branka Žaja, Vesna Bosnar

Tehničko uredništvo: Atila Barta,
Svetlana Pokrajac, Matija Prević

ISSN 1849-6237

Izdavač:

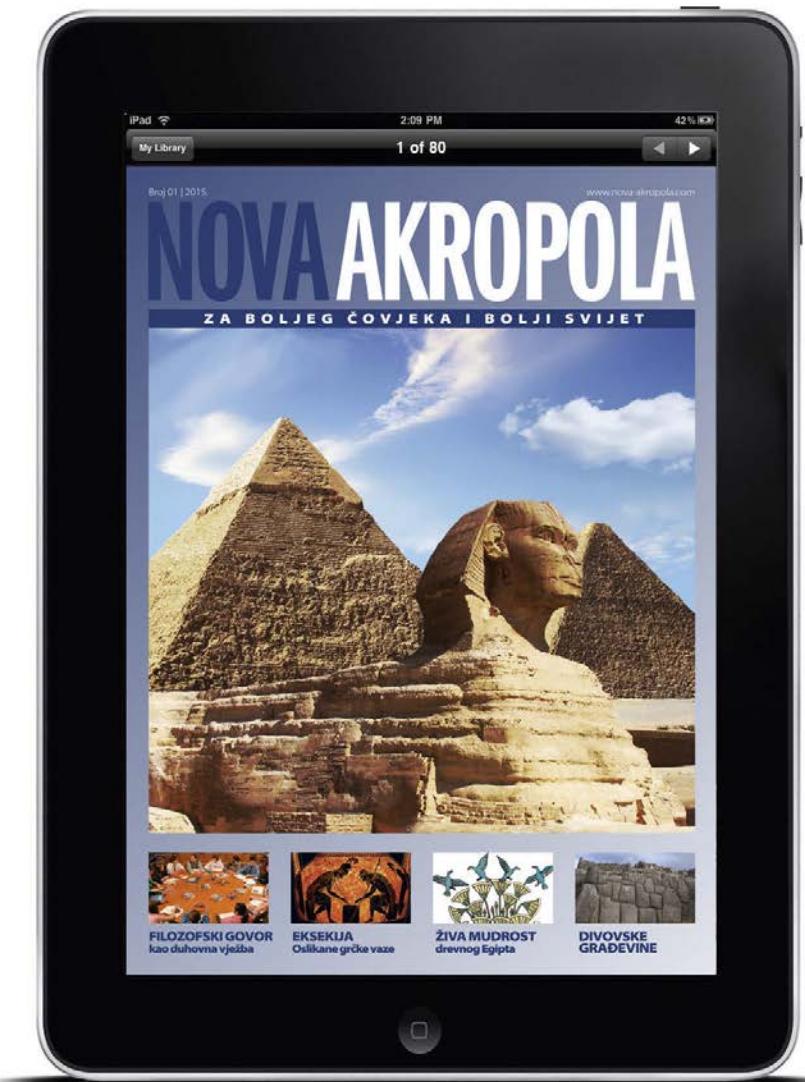
NOVA AKROPOLA - kulturna udruga

Ilica 36, 10000 Zagreb

Tel: 01/481 2222, Fax: 01/233 0450

web: www.nova-akropola.hr

e-mail: info@nova-akropola.com

Ponovo pokrećemo časopis Nova Akropola sada u novom, elektronskom izdanju uz misao vodilju: *za boljeg čovjeka i bolji svijet!*

Potaknuti svime što se oko nas događa, u svijetu koji je po mnogočemu u krizi, pridružujemo se angažiranim misliocima poput Pierrea Hadota i ističemo goruću potrebu za istinskom filozofijom. Ona nam je ostavljena u naslijede kako bi poslužila kao putokaz i svjetionik u humanim nastojanjima čiji nam stvarni smisao danas očito izmiče...

Pierre Hadot se uglavnom bavio antičkom filozofijom, osobito neoplatonizmom, no ono po čemu će kao suvremeni filozof najviše ostati upamćen je njegovo zauzimanje za povratak filozofije njenom izvornom značenju kakvo je postojalo u antičkoj Grčkoj. Grci su bili ti koji su skovali riječ filozofija i njihova je filozofija preko srednjeg vijeka stigla do našeg modernog doba. No, on upozorava na to da između onoga što se nazivalo

filozofijom u antici i današnje filozofije stoji duboki jaz. Biti filozof u antici značilo je ne samo voditi filozofske rasprave i razvijati filozofske teorije, nego djelovati njima nadahnut i poučen. Takav stav vodi nutarnjoj preobrazbi, oblikovanju i usavršavanju vlastitog života. Hadot smatra da je antička filozofija, kod koje je ključno upravo njen transformirajuće djelovanje, bila "poziv svakom čovjeku da se transformira", jer filozofija je prvenstveno bila vježba života, vježba u tome kako živjeti i kako umirati.

Hadot se stalno vraća na to da filozofa treba prosudjivati po tome kako živi i što radi, a ne po onome što govori ili piše. Također podsjeća da u antici filozofima nisu nazivali samo one koji su nešto objavili, nego one koji su živjeli filozofskim životom. Najbolji primjer za to je Sokrat koji nije ništa zapisao, ali je njegov život bio najbolja potvrda njegova učenja... ☩

Uredništvo

Pierre Hadot

FILOZOFSKI GOVOR kao duhovna vježba

Francuski filozof Pierre Hadot jedna je od najneobičnijih pojava francuske intelektualne scene. Iako djeluje u XX. st. u kojem se pojmom filozofije otudio od životnosti i postao predmet apstraktnih akademskih rasprava, on joj skida etiketu nekorisne, isključivo teorijske discipline i vraća joj životnost, u prvom redu definirajući je kao ljubav prema mudrosti. Njegov rad smo iscrpljivo prikazali u 64. broju našeg časopisa, a u ovom broju donosimo dio razgovora Pierrea Hadota sa Jeannie Carlier i Arnoldom Davidsonom.

● **Što je, s filozofskog gledišta, duhovna vježba i možete li nam navesti neke primjere?**

Izraz "duhovne vježbe", koliko mi je poznato, ne dovodi se često u vezu s filozofijom.

Osobno bih duhovnu vježbu definirao kao svojevoljnu osobnu disciplinu kojom se postiže preobražaj pojedinca, preobražaj sebe... primjere za ono što bi se moglo nazvati duhovnom vježbom pronađemo kod stoika.

Riječ je o pripremi za životne nedaće koje nas mogu sustići svakog trenutka. Da bismo izdržali udarce sudbine, bolest, siromaštvo, izgnanstvo, trebali bismo se pripremiti tako da unaprijed promišljamo o tome, jer ono što očekujemo, lakše podnosimo. Ustvari, ova vježba je mnogo starija od stoika. Preporučivao ju je još Anaksagora, a preuzeo Euripid u svom djelu *Tezej*. Anaksagora se, uostalom, prije stoika vladao stoički, recimo, kad je saznavši za smrt svog sina izjavio: "Znao sam da sam ga smrtnog rodio." Platonova formulacija iz *Fedona*:

"Filozofirati znači vježbati se za smrt", tj. za odvajanje od tijela i od osjetilnog i egoističnog gledišta koje nam nameće tijelo, također može biti primjer ove duhovne vježbe. I epikurejci također spominju duhovne vježbe: propitivanje savjesti, priznavanje pogrešaka, meditaciju, kontrolu želja.

Moglo bi se pomisliti da su one nekakav dodatak filozofskoj teoriji i filozofskom govoru, nekakva praksa koja samo nadopunjava teoriju i apstraktan govor. Zapravo, čitava filozofija jest vježba, kako u smislu pedagoškog govora, tako i u smislu unutrašnjeg govora koji usmjerava naše djelovanje. Vježbe se, naravno, prvenstveno provode unutarnjim govorom - za to čak postoji poseban izraz, grčki termin *epilegein*, koji često koristi Epiktet u svom *Priručniku*, u značenju "pridodati situaciji unutarnejšji govor". Na primjer, u sebi izgovaramo neku izreku poput ove: "Ne traži da se stvari događaju onako kako želiš, nego ih želi onako kako se događaju." To su vježbe unutrašnjeg govora koje mijenjaju sklonosti pojedinca. Ali postoje i duhovne vježbe u vanjskom, pedagoškom govoru. I to je vrlo važno zato što sam prije svega htio pokazati da je ono što se smatrao čistom teorijom i apstrakcijom, zapravo praksa, kako u načinu izlaganja, tako i prema krajnjoj svrsi. Kada Platon sastavlja dijaloge, kada Aristotel predaje i objavljuje bilješke s predavanja, kad Epikur piše poslance ili čak raspravu o prirodi, koja je vrlo komplikirana i duga – nažalost, do nas je stigla u fragmentima pronađenim u Herkulaneumu – neosporno je da u svim tim slučajevima oni izlažu neko učenje, ali ga izlažu na poseban način, težeći više da poučavaju nego da informiraju. Kao što sam već rekao, filozofski se govor često prikazuje u obliku odgovora na pitanje i povezan je sa skolastičkom nastavnom metodom. Ustvari, na pitanje se ne odgovara odmah. Prvenstveni cilj nije bio ugasiti žđ za znanjem, jer bi onda bilo dovoljno jednostavno odgovoriti na konkretno pitanje. Do odgovora se, međutim, najčešće dolazi zaobilaznim dokazivanjem, što je svojstveno Aristotelu. Ovaj postupak pronalazimo i u Platonovim dijalozima i kod Plotina. Ponekad se čak više puta ponavlja neko dokazivanje. Smisao ovih vježbi bio je da učenici nauče rasuđivati, ali i da im predmet izučavanja postane savršeno blizak, da sraste s njima, kao što je to rekao Aristotel, to jest, da znanje postane savršeno interiorizirano. To je očigledno i u onome što zovemo sokratovski govor, koji je zapravo i platonski govor, gdje su pitanja ili odgovori prilagođeni tome da kod pojedinca izazovu sumnju, čak i osjećaje, da ga "ugrizu za srce", kako bi to rekao Platon. Ovaj tip dijaloga jest askeza; trebalo bi se podvrgnuti zakonima rasprave, što podrazumijeva sljedeće: prvo, treba priznati drugome pravo na izražavanje vlastitog mišljenja;

drugo, treba se prikloniti onome što je očigledno, a što je često teško kad se uvjerimo da smo pogriješili; treće, treba priznati da iznad oba sugovornika postoji norma onog što su Grci nazivali *logos* – objektivni govor ili govor koji nastoji biti objektivan. To se odnosi ne samo na sokratovski nego i na takozvani teorijski govor koji učenika prije svega uči živjeti duhovnim životom. Riječ je o tome da se uzdignemo, da nadidemo beznačajna prosuđivanja, posebno osjetilne predodžbe i osjetilnu spoznaju, kako bismo se uzdigli do čiste misli i ljubavi prema istini. Stoga smatram da teorijsko izlaganje ima vrijednost duhovnih vježbi. Isto tako, ono ne može biti potpuno ukoliko slušatelj istovremeno ne učini unutrašnji napor, recimo u onoj mjeri u kojoj to Plotin nalaže: nemoguće je shvatiti da je duša besmrtna ako se ne odvojimo od strasti i od tijela. ☩

Iz knjige *Filozofija kao način življenja*,

Pjer Ado, Beograd, 2011.

Priredio: Luka Marić

Simpozij

Rimski mozaik iz Pompeja, 1. st. pr. Kr. Nacionalni muzej u Napulju.

Važan dio drevne grčke kulture još od VII. st. pr. Kr. bio je simpozij (grč. *sympósion* – gozba sa zdravicomama). Dok danas ta riječ označava susret stručnjaka koji raspravljaju o određenoj temi, nekada je simpozij bio način druženja koji je uz zabavu, glazbu i ples, uključivao i razgovor o različitim temama. Raspravljaljalo se o filozofiji, ljubavi, poeziji, glazbi, politici, mitovima, kao i o životnim problemima. Recitirale su se pjesme i pjevale himne u čast bogovima. Simpozij se također održavao i kao natjecanje u retorici.

Obilje informacija o simpoziju prenose nam grčka i etrurska umjetnost s oslikanih vaza i vrčeva, a od književnih djela imena Simpozij najpoznatiji su Platonov i Ksenofontov *Simpozij*.

Postojala su određena pravila ponašanja na simpoziju: vođenje privatnih razgovora smatralo se neprimjerenim, jer je to bilo suprotno onome što je simpozij naglašavao - zajednički dijalog. Svaka je osoba bila odgovorna da njen govor bude izrečen pred svima i s pravom mjerom.

Za vrijeme simpozija služilo se vino za zdravice. Miješalo se s vodom, obično u omjeru jedan prema tri, odnosno tri puta više vode nego vina. Ispijanje čistog vina smatralo se lošom navikom. Atenski pjesnik Eubul u fragmentu za predstavu *Semele ili Dioniz* iz 375. g. pr. Kr. piše kako su tri čaše (*kylix*) idealna količina vina za jedan simpozij: *Jedna za zdravje, ona se ispija prva; druga za užitak i treća za odlazak na spavanje.* ☈

Priredila: Sofija Stepanovska

CHRISTIAN JACQ

ŽIVA MUDROST DREVNOG EGIPTA

Pisana ostavština je neprocjenjivo blago za upoznavanje bilo koje stare civilizacije. Ona nam možda najbolje približava duh vremena i duh određenog naroda te omogućava dokučiti njegov prevladavajući sustav vrijednosti, ideale koji su ih pokretali, osjećaje, misli, težnje, strahove i vjerovanja.

U svojoj knjizi *Živa mudrost drevnog Egipta* suvremen francuski egyptolog Christian Jacq je napravio izbor iz bogate riznice zapisa koji se nalaze po svicima papirusa u muzejima i arhivima širom svijeta, na zidovima hramova, kipova, grobnica... Njihovi nam zapisi, od kojih su najstariji urezani na unutrašnjim zidovima piramida, govore o osobitoj pažnji koju su Egipćani posvećivali etičkim pitanjima: ispravnom životu, pravednosti, pravilnom ophođenju s drugima, te iznad svega čistoći srca. Za njih je srce dar od Boga i dio nas koji je najbliži Bogu; srce najbolje razlikuje dobro od zla, u srcu osjećamo radost, kajanje i žaljenje zbog učinjenih djela te je jedino srcem moguće ispravno razumjeti pouke mudraca. Zato su egipatski mudraci svojim često slikovitim i jezgovitim savjetima za svakodnevni život nastojali usaditi u srce naroda osjećaj za red, istinu i pravdu i tako ga dovesti u sklad s nepromjenjivim zakonom univerzuma – Maat. Iza naizgled jednostavnih pouka vezanih uz različita životna pitanja, izbjija zrelost i snaga tisućljetne civilizacije, čije su poruke bezvremene i tako aktualne danas kao i prije pet tisuća godina.

Christian Jacq (1947.) je esejist i autor popularnih povijesnih romana čija je radnja smještena u drevni Egipt. Doktorirao je egyptologiju na Sorbonni i njegovi prvi znanstveni radovi izazvali su pozornost Francuske akademije, no ipak se uglavnom okrenuo

pisanju romana u kojima združuje egyptologiju sa spisateljskim darom. Međunarodnu slavu priskrbila mu je knjiga o faraonu Ramzesu II. koja je napisana u pet svežaka i izdana u preko dvadeset i pet zemalja. Napisao je više od pedeset knjiga, a osim povijesnih romana, objavio je i sljedeće knjige vezane uz egipatsku tradiciju: *Le Mystère des hiéroglyphes* (Misterij hijeroglifa), 1997.; *La Sagesse vivante de l'Égypte ancienne* (Živa mudrost drevnog Egipta), 1998.; *Les Maximes de Ptah-Hotep: l'enseignement d'un sage au temps des pyramides* (Ptahotepove izreke: poduke mudraca iz vremena piramida), 2004.; *Les Grands sages de l'Égypte ancienne: D'Imhotep à Hermès* (Veliki mudraci drevnog Egipta: Od Imhotepa do Hermesa), 2009.; itd.

Povodom objavljivanja hrvatskog prijevoda knjige Živa mudrost drevnog Egipta, prof. Jacq je odgovorio na nekoliko pitanja koja smo mu uputili.

● Što je u Vama probudilo zanimanje za egipatsku kulturu i što Vas posebno u njoj fascinira?

Civilizaciju drevnog Egipta otkrio sam kada sam imao trinaest godina čitajući monumentalno djelo u tri sveska egiptologa Jacquesa Pirennea: njegovu arhitekturu, skulpture, literaturu, duhovnost... Ono što najviše fascinira jest dosljednost ove civilizacije koja je ujedinila duhovno i materijalno, nevidljivo i vidljivo, božansko i ljudsko.

● Napisali ste pet knjiga o Ramzesu, što Vas je privuklo baš tom faraonu?

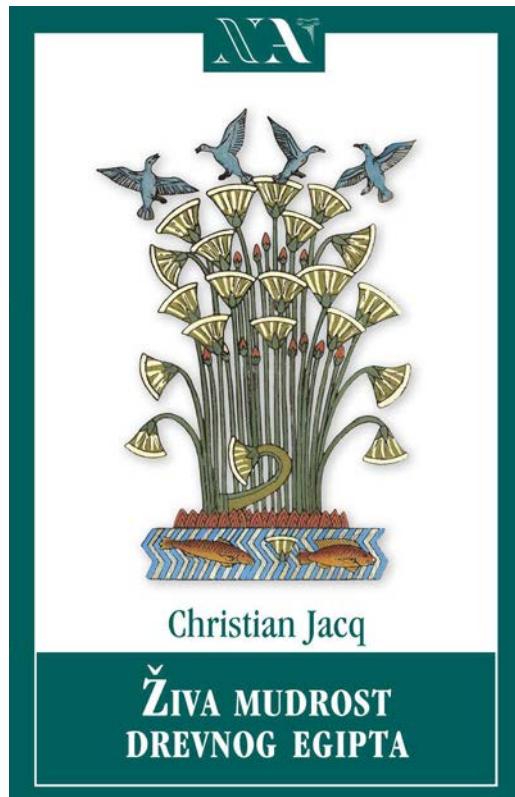
Ramzes II. je vladao 67 godina, sagradio je i obnovio velik broj hramova uključujući i dva poznata nubijska svetišta Abu Simbela, te je uspostavio mir na Bliskom istoku. On je faraon *par excellence*, istinska svjetska zvezda. Njegovo je ime svagdje poznato, no nije mu bio posvećen nijedan veći roman (pet svezaka za njegovih pet obrednih imena). Koristeći egyptološku literaturu, želio sam prenijeti mitsku i ljudsku avanturu ovoga velikana.

● U jednom ste intervjuu rekli: "Za mene Egipat nije prošlost, on je model za buduće vrijednosti." Možete li nam reći nešto više o tome?

Ova za mene važna tema za pojašnjenje bi zahtjevala cijelu jednu knjigu. Svojim radom, u esejima i romanima, iznio sam i istaknuo temeljne vrijednosti koje karakteriziraju Egipat i koje su zajedno model od kojega možemo učiti: ispravnost na najvišoj razini države, primat pravde, zaštita slabih od jakih, socijalna kohezija, solidarnost, ravnopravnost žena i muškaraca, snaga obitelji, itd. Zahvaljujući svojim vrijednostima, faraonska institucija, koja ni po čemu nije bila tiranija, trajala je tri tisućljeća.

● Koje elemente egipatske kulture biste istaknuli kao posebno vrijedne i korisne i za današnjeg čovjeka i vrijeme u kojem živimo?

U današnjem svijetu dominiraju gospodarstvo i materializam, a fanatizam ponovno izbjiga na površinu. Drevni Egipat je imao drugičiju viziju čovjeka i društva, koja je isključivala dogmatizam i vjerske sukobe. Naše je vrijeme infantilnosti i prolaznosti; faraonskom Egiptu bilo je stalo do stalnosti, ispravnosti i vječnosti. Zar današnji čovjek ne bi trebao biti zainteresiran za svoje korijene, ne bi li trebao učiti od civilizacije graditelja čija nas bezvremena djela i dalje očaravaju?

● Što mislite, u čemu je osnovna razlika između egipatske i moderne filozofije?

Suvremena se filozofija temelji na introspekciji, na "ja", na potrazi za osobnom srećom. Suvremeni čovjek, infantiliziran novim tehnologijama, zaokupljen je isključivo sobom, svojom udobnošću i probitcima. Drevni Egipat je bio zaokupljen svojim odnosom s bogovima, prisutnošću nevidljivog i suptilnog na zemlji, razumijevanjem kreativnih snaga, stvarnošću života izvan ovoga postojanja, stalnim obnavljanjem sklada između čovjeka i kozmosa.

● Poznato je da ste angažirani na stvaranju foto-arkive egipatskih arheoloških ostataka. Možete li nam reći nešto o tome?

Sudjelovao sam u osnivanju Instituta Ramzes, koji već dugo ne vodim, radi prikupljanja fotografija spomenika, grobnica, kipova, itd., da se sačuva sjećanje na ugrožena djela. Na terenu su provedena različita istraživanja i nastala je fotografska zborka. Nadam se da će se pokrenuti i druge slične inicijative kako bi se na svaki mogući način očuvalo to neprocjenjivo blago.

● Što biste preporučili današnjim mlađima koje zanima istraživanje drevnog Egipta?

Mlađima koje zanima drevni Egipat preporučam da nauče čitati i pisati hijeroglifne, jer to je jedinstveni jezik-ključ faraonske civilizacije. Naravno, čitajte što više možete i što je prije moguće oputujte u Egipat i posjetite glavne arheološke lokacije. ☀

Priredila: Dijana Kotarac

Velik je Zakon (Maat),
trajna njegova djelotvornost.
On nije narušen od vremena Ozirisova.
Kada dođe kraj,
Zakon ostaje.
Ptahotep

Ispravnost (Maat) je nastala
u srcu božanske svjetlosti (Ra).
Ibisov hram, oaza Kharga

Faraonova snaga je pravednost.
Spomenici onih koji su rušili, srušeni su.
Djela lašća nisu trajna.
Kanaïs, natpis Setija I.

Uravnotežena sreća zemlje
posljedica je ostvarene pravednosti.
Pripovijest o rječitom seljaku

Ispravnost vodi u vječnost.
Ona silazi u podzemno kraljevstvo
s onime koji tako postupa.
Položen u grob, sjedini se sa zemljom,
ali ime mu se ne zaboravlja,
ostaje sjećanje na dobro koje je učinio.
Takov je zakon, po božanskim riječima.
Pripovijest o rječitom seljaku

Nauči slušati razlikujući dobro od zla.
Amon-Nakht

Onome tko čini зло, zlom će neizbjježno biti vraćeno.
Urkunden VI, 71, 20

Odgovorni ljudi moraju se boriti protiv zla,
podupirati dobro,
biti oni koji stvaraju ono što mora biti.
Pripovijest o rječitom seljaku

Kažnjavaj dosljedno,
podučavaj temeljito,
(jer) zaustavljanje zla vodi trajnoj vladavini vrline.
Ptahotep

(Dok i) najmanje зло vodi prema smrti,
ni najmanje dobro djelo nije skriveno Bogu.
Ankh-Šešonk

Nemoj birati stranu bogato odjevena čovjeka,
ne odbijaj siromašno odjevena.
Ne prihvaćaj darove moćnika,
ne budi nepravedan prema slabome
da bi pogodovao moćnome.
Amenemopet

Niti se brini, niti se veseli zbog budućnosti.
Pripovijest o rječitom seljaku

Čovjekovo je srce dar od Boga.
Pazi da ga ne zapustiš.
Amenemopet

Otvori uši,
slušaj te riječi,
otvori svoje srce da bi ih shvatio.
Korisno je primiti ih u svoje srce,
jao onome tko ih zanemaruje!
Neka borave u tvojoj nutrini,
neka budu zaključane u tvome srcu.
Ako živiš s tim rijećima u srcu, uspijet ćeš.
Amenemopet

Čuvaj se laži: one će te spriječiti da se boriš protiv zla u sebi.
Ani

Ne budi glasan u Božjem hramu
jer On ne voli glasne molitve.
Moli srcem koje voli, neizgovorenim riječima.
On će se pobrinuti za tvoje potrebe,
On će čuti što govorиш,
tvoja će mu žrtva biti ugodna.
Ani

Ne traži savjet od Boga da bi
potom zanemario ono što ti On kaže.
Ankh-Šešonk

Mudar čovjek ispravno koristi nagradu i kaznu.
Papirus Insinger

Ne hvataj se kopljima ako ne znaš ciljati.
Ankh-Šešonk

Dobar karakter je nebo za ljudsko biće.
Merikare

SFINGA

Jerko Grgić

Sudeći po velikoj rasprostranjenosti, sfinga je vrlo star i očito izuzetno važan simbol. Pronalazimo je u legendama i pričama koje su inspirirale slikare i kipare antičkog svijeta od Egipta i Grčke, preko Mezopotamije, pa sve do Indije i Indokine. Prikazivana je kao neprirodan spoj različitih bića: tijelo bika, noge lava, krila orla i glava čovjeka. Postoje i pojednostavljeni prikazi koji sadrže samo lavlje tijelo i ljudsku glavu¹. Iako se radi o univerzalnom simbolu, teško je na prvi pogled odrediti njeno pravo značenje.

Grčka je sfinga demon uništenja koji, onima koji se na nju namjere, postavlja određena pitanja, te proždire sve koji joj se nađu na putu. Njeno ime po jednom tumačenju dolazi od grčkog *sphingo* (stezati, daviti), što ukazuje na njenu demonsku prirodu. Po drugom tumačenju ono proizlazi iz egipatskog izraza *Shesep-ankh Atum* (Živa slika boga Atuma) koji se koristio kao opći naziv za kraljevske kipove u Staroj državi, ali se u Novoj državi uglavnom odnosio na Veliku sfingu.

Jedno od njenih egipatskih imena koje je došlo do nas vezano je uz oblik boga Horusa, izlazeće Sunce, Memnon, Ra-Harakhte ili Harmachus. Među drevnim natpisima u Edfuu nalazi se zapis o Horusu (Nebeskem čovjeku) kao korijenu, duhu koji je prekriven Sfingom. Prema mitu o Ozirisu, Horus uzima formu lava kako bi zaštitio svoju majku Izidu. Utoliko je egipatska sfinga, za razliku od grčke, pozitivan simbol.

Slična zaštitnička svojstva obilježavaju sfinge Bliskog istoka, koje su često postavljane kao čuvari vrata. Obično su prikazane u stojećem stavu, s krilima orla, tijelom bika, šapama lava i glavom čovjeka. Ponekad preuzimaju ženske i muške oblike poput sumerskih *adad* (muška sfinga) i *lama* (ženska sfinga). Premda nisu ostale zabilježene priče, motiv sfinge prisutan je na Bliskom istoku od prapovijesnih vremena. Najstarija je datirana u 9500. godinu prije Krista na nalazištu Gobekli Tepe. Hetiti, Sumerani, Akađani, Asirci, Feničani, Perzijanci i drugi, ostavili su nam vlastite prikaze sfingi.

U Indiji je nazivaju Purušamriga-Manovega, što bi značilo: Ljudska zvijer - brza kao misao. Prema predaji povezanoj s *Mahabharatom*, Bhima, sin vjetra, otisao je pozvati Purušamrigu na Yudhišthirinu krunidbu. Purušamriga je pristao doći, ali samo pod uvjetom da Bhima prije njega stigne u Yudhišthirino kraljevstvo. Bhima je uspio stići do granice Yudhišthirinog kraljevstva. Jednom je nogom prekoračio granicu kada ga je zvijer dohvatala. Kako se nisu mogli dogovoriti tko je pobijedio, pozvali su

¹ Ne treba poistovjećivati sfingu sa sličnim zaštitnim božanstvima u Egiptu: kriosfinga - lavlje tijelo i ovnova glava i hijerosfinga - lavlje tijelo i sokolova glava.

Yudhišthiru da presudi. Yudhišthira je presudio da pola Bhiminog tijela pripada zvijeri. Zadivljen Yudhišthirinim osjećajem za Dharmu, Purušamriga je pustio Bhimu i došao na krunidbu.

Slike, reljefi i kipovi ljudske zvijeri s tijelom lava i glavom čovjeka mogu se pronaći u cijeloj Indiji, Sri Lanki, Mianmaru, Tajlandu, itd. Vjeruje se da imaju zaštitna i obnavljajuća svojstva.

Iako se u nekim tradicijama sfinga pojavljuje kao pozitivan, a u drugima kao negativan lik, radi se o istom simbolu, jer simboli su, kako kaže Jung, psihološki mehanizmi bremeniti značenjima, a njihovo razotkrivanje ovisi o dosegu svijesti pojedinca, kao i društva u cjelini. Što, dakle, predstavlja sfinga?

Općeprihvaćeno tumačenje vezano je uz suprostavljanje animalnih i ljudskih karakteristika. Sfinga predstavlja borbu u nutrini čovjeka između pozitivnih, humanih elemenata s jedne strane, te negativnih, nagonskih elemenata s druge. To je sukob ljudske i animalne prirode prikazan u tradicijama svih indoeuropskih naroda kroz mitove o borbi heroja protiv čudovišta. Na primjer, Gilgameš se bori protiv Humbabe, čudovišta s licem i nogama lava, ljskavim tijelom, bikovskim rogovima i orlovskim kandžama. Heraklo se sukobljava s više različitih čudovišta od kojih je prvo bio nemejski lav čija je koža neprobodljiva, a koju će nakon pobjede Heraklo nositi na sebi. U ovom kontekstu divlja sfinga simbol je čovjeka kojim vladaju nagoni, a ona zaštitnički nastrojena predstavlja čovjeka koji vlada sobom.

Asirski Lamasu, krilati bik s ljudskom glavom (421. g. pr. Kr.)

**Sfinga iz doba faraona
Tuthmozisa III. Danas se
nalazi na Peristilu u Splitu.**

Mogli bismo se zaustaviti na ovom objašnjenju, međutim, je li to sve? Najzagonetnija, a možda i najstarija sačuvana sfinga je Velika sfinga u Gizi. Visoka preko dvadeset i duga pedeset i sedam metara, ona je najveća ikada napravljena skulptura. Smatra se čuvarem piramide koje se nalaze iza nje. Leži na trbuhu, ispruženih šapa, pogleda uprtog prema istočnom horizontu. Njeno tajanstveno lice okrunjeno je Ureusom, simbolom vladanja samim sobom. U kontekstu naše priče ona očigledno simbolizira pobjedu ljudskog nad animalnim.

O njenom porijeklu govori drevna, gotovo zaboravljena egipatska legenda: sfinga je nastala od različitih životinja, a na kraju se pojavila glava slična ljudskoj, ali nijema i strašna. To je stvorenje trčalo, plivalo i letjelo proždirujući i uništavajući sve što mu se našlo na putu. Na kraju je bog mudrosti Thot ušao u sfingu i osvijestio njenu nerazboritu glavu. Tako je strašna, ali sad ukroćena životinja, legla na trbuš. Međutim, to nije kraj priče. Ukroćena sfinga postala je zaštitnica egipatskih misterija povezanih s Ozirisom. Legenda kaže da će

se na kraju, kada je čovjek shvati, sfinga baciti u more ispred njenih šapa. Inteligencijom oslobođena duša uspet će se na nebo s prvom zrakom izlazećeg Sunca, jer više neće imati potrebu za iskustvima unutar osjetilnog, uvjetovanog svijeta.

Ova priča simbolički govori o dugoj i tegobnoj evoluciji svijesti: od divljeg čovjeka, preko uobličavanja ljudskog *ja*, vladanja nagonima, do oslobođanja duše od materijalnog svijeta i njenog uzdizanja prema duhovnim sferama. Grčka misao kroz Edipa, Sofoklovog heroja, reaffirmirala je priču o sfingi uzimajući u obzir samo njen početak i kraj. Edip, čije ime „natečena stopala“ ukazuje na putnika umornog od dugog puta, odgovara na sfingino pitanje o čovjeku. Nakon što čuje ispravan odgovor, sfinga se ubija, a on se upućuje prema svojoj konačnoj kušnji prepušten nedokučivoj sudbini.

Različite sfinge spomenici su različitim etapama ljudskog razvoja, ali temeljno sfinga je simbol egipatskog, indijskog i općenito antičkog shvaćanja o čovjeku kao biću u procesu evolucije svijesti koja se odvija kroz brojne reincarnacije. Četiri komponente od kojih se sfinga sastoji četiri su elementa: Zemlja (bik), Voda (orao), Zrak (čovjek) i Vatra (lav) kroz čiji se sukob odvija evolucija. U psihološkom ključu radi se o četiri aspekta čovjekove ličnosti: tijelu, energiji, osjećajima i umu.

Prvi je zadatak čovjeka ukrotiti animalni dio vlastite prirode, odnosno uspostaviti harmoniju između onog što misli, osjeća i radi. Ukoliko uspije, to otvara mogućnost za duhovni i civilizacijski razvoj.

Utoliko, u socijalnom ključu, sfinga koja leži na trbuhi predviđa je civilizacijskog razvoja. Prema

Edip i sfinga, François Xavier Fabri (1766. - 1837.)

egipatskom shvaćanju, uloga države je u tome da blagošću i inteligentnim usmjerenjem pod utjecajem obrazovanja mijenja i ublažava strasti, mržnje, inerciju i neodgovornost. Čovjek se treba postepeno oslobođiti tereta psiholoških i materijalnih ograničenja, a animalne strasti trebaju se pretvoriti u intelligentne elemente - metafizičke vrline. Na taj je način sfingin proces proces individualizacije. U tom kontekstu, kao što nam još uvijek može potvrditi echo drevnih priča, ona je zaštitnica misterija iz kojih proizlazi, dopuštajući prolaz samo onima koji su vlastitim naporom ovladali animalnom stranom svoje prirode. No, jednog dalekog dana u budućnosti, kada ispunii vlastitu svrhu, ona će nestati u oceanu, a čovječanstvo će nastaviti svoj put. ☰

**Sfinga Kmera
od terakote,
Kambodža, oko
1200. - 1400.**

**Krilata sfinga iz Darijeve
palače u Suzi, Perzijsko
carstvo (480. g. pr. Kr.)**

**Purušamriga iz Melukotea,
svetog mjesto u južnoj Indiji**

DIVOVSKA GRAĐEVINA

Ivan Barun i
Amalija Kranjec-Markešić

Širon svijeta razasute su neobične stare građevine koje nas iznenadjuju veličinom i masivnošću svojih kamenih blokova te načinom gradnje koji nadilazi sve poznate nam podatke o tehničkim mogućnostima drevnih kultura. U zapadnoj su tradiciji nazvane kiklopskim jer su stari Grci smatrali da su tako velikim kamenim blokovima mogli graditi samo *kiklopi*, mitska ljudska rasa divovskog rasta koja je u pradavnoj prošlosti živjela na Zemlji. Spominje ih Heziod u *Teogoniji*, Homer u *Odiseji* te kasnije Plinije Stariji u svom enciklopedijskom djelu *Naturalis Historia*.

Međutim, u mitovima i povjesnim zapisima ostalih drevnih civilizacija nalazimo podatke o postojanju brojnih pretpotpornih civilizacija i njihovim divovima. U Indiji, to su Danave i Daitye; Cejlon je imao Rakshase

koji se spominju u Ramayani; Egipćani govore o kolosalnim herojima, Kaldejci o Izdubarima, od kojih je najpoznatiji Nimrod koji se spominje uz Kulu babilonsku; židovska tradicija u *Ponovljenom zakonu* govori o Emijcima iz Moaba, gdje su živjeli divovi Anakovci; Mojsije spominje božanskog kralja Oga, visokog preko 4,5 metra, te Golijata, visokog 3,5 metra.

Herodot, Diodor Sicilski, Plutarh i mnogi drugi tvrde da su divoske građevine gradili divovi, sinonimi snage i moći kasnijim naraštajima. Iako moderni čovjek sva ta svjedočanstva naziva mitskima i pripisuje ih bujnoj mašti predznanstvenog doba, moramo se zapitati – bi li svi ti narodi, kao i poštovani antički povjesničari sve to izmisili na način da se njihove priče toliko podudaraju? Skriva li povijest uistinu divove među našim precima? ☈

Hram Sunca, Ollantaytambo

Premda cijeli arheološki dio Ollantaytamboa, gradića šezdeset kilometara sjeverozapadno od Cusca, krase ostaci impresivne arhitekture starih naroda pretkolumbijske Južne Amerike, njegov najmonumentalniji dio predstavlja *Zid šest monolita* – dio zida Hrama Sunca. Najveći kamen zida visok je preko 4 metra i teži oko 50 tona. Monolitni kameni blokovi su fino uglačani i djelomično ukrašeni plitkim reljefom, a između njih su umetnuti uski kameni blokovi. Nedovršeni Hram Sunca i drugi nedovršeni objekti na hramskom brdu Ollantaytamboa, kao i brojni kameni blokovi razbacani po lokalitetu koji nerijetko dosežu težinu od 100 tona, ukazuju na to da je gradnja bila u tijeku kad je mjesto napušteno. Iako su Inke koristile Ollantaytambo kao uporište u obrani od Španjolaca, malo je vjerojatno da su sami i sagradili cijeli kompleks u XV. stoljeću. Puno je vjerojatnije, što je i slučaj sa Saksaywamanom, da su samo dograđivali već postojeće građevine starijih civilizacija.

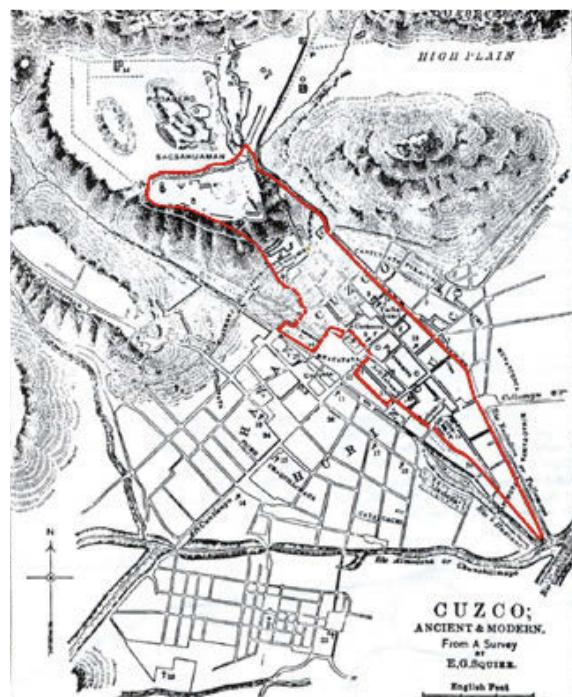
Saksaywaman

- Kamena pumina glava

Smješten na strmom brdu sjeverno od Cusca – stare prijestolnice carstva Inka, Saksaywaman, zidan kompleks sagrađen od ogromnog i tako pažljivo obrađenog kamenja da savršeno pristaje bez upotrebe žbuke, arheolozima je već desetljećima zagonetka. Nalazi keramike na ovom lokalitetu upućuju na čovjekovu prisutnost koja seže barem tisuću godina u prošlost. Po nekim teorijama, Saksaywaman je sagradila civilizacija starija od Inka, dok su Inke samo prilagođavale i dograđivale taj kompleks. Premda stvarna funkcija Saksaywamana nije poznata, zbog svoje se lokacije visoko iznad Cusca, kao i tri divovske terasaste zidine, često naziva i tvrđavom. Zidine su visoke oko 6 metara, duge i do 400 metara, dok pojedino kamenje teži i do 200 tona. Neki autori smatraju kako cik-cak zidovi oponašaju daleki planinski lanac ili simboliziraju Illapu – božanstvo groma i munja, dok tri terase zidina predstavljaju tri razine kozmosa: podzemni svijet, zemlju i nebo, kojima odgovaraju tri svete životinje Inka: zmija, puma i kondor. Nakon španjolskog osvajanja Cusca, Španjolci su počeli koristiti kamenje

Cusco, stara prijestolnica carstva Inka, izgrađena je u obliku pume, njihove svete životinje, čija glava je Saksaywaman.

Saksaywamana za izgradnju upravnih i religijskih objekata te kuća bogatih Španjolaca, tako da je ostalo nedirnuto samo kamenje preteško za transport. Preciznost kojom kamene gromade međusobno pristaju, raznolikost uzglobljujućih oblika, kao i činjenica da nije poznato kako je izgrađen, čine Saksaywaman jednom od najfascinantnijih građevina Južne Amerike.

Tiahuanaco

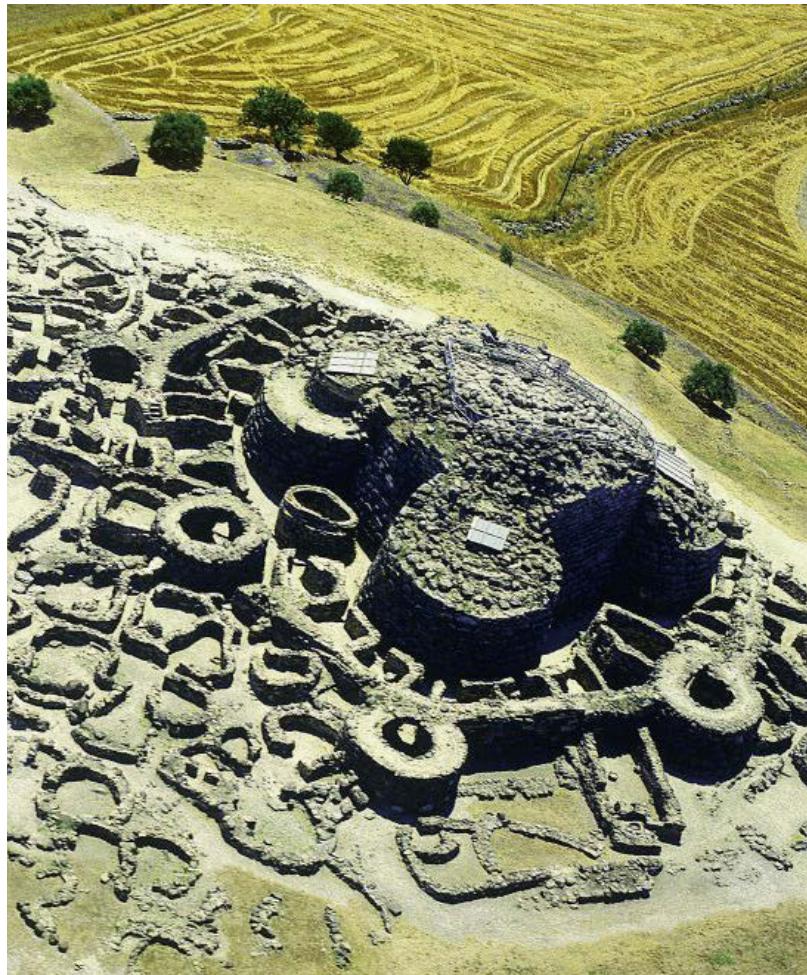
Tiahuanaco, arheološko nalazište u zapadnom dijelu Bolivije, središte je jedne od najvažnijih civilizacija prisutnih na području Južne Amerike prije uspona Carstva Inka. Tiahuanaco je bio administrativno i religijsko sjedište carstva koje je cvalo u razdoblju od 300. do 1000. godine. Monumentalnu arhitekturu Tiahuanacoa karakterizira divovsko kamenje izuzetno vješte obrade, detaljno razrađen sustav drenaže i uklesani simboli na kamenim blokovima, monumentalnim vratima i divovskim monolitima. Premda se na ovom lokalitetu nalazi mnogo zadržaličujućih građevina, poput piramide Puma Punku ili Vrata Sunca i Mjeseca, kiklopski tip gradnje

najbolje dolazi do izražaja na zidinama hrama Kalasasaya i piramide Akapana. Za hram Kalasasaya smatra se da datira iz razdoblja od 200. godine prije Krista do 200. godine poslije Krista. Zanimljivi su i rezultati petrografske analize kamenih blokova koji pokazuju da je pojedino kamenje, nerijetko teže i od 100 tona, bilo dopremljeno iz kamenoloma udaljenih i do deset kilometara. Još više začuđuje činjenica da zeleni andezit korišten u izradi bogatih reljefa potječe s poluotoka Copacabane, što bi značilo da je taj stari narod pretkolumbijske Amerike morao kamenje teško i preko 40 tona prevoziti devedeset kilometara preko jezera Titicaca. Kako su to činili, ostaje velika nepoznanica.

Mikena

Mikena je jedan od najimpozantnijih primjera kiklopske gradnje u Grčkoj. Smještena 90 kilometara jugozapadno od Atene na sjeveroistoku Peloponeza, u II. tisućljeću prije Krista Mikena je bila jedno od glavnih središta grčke civilizacije i vojna utvrda koja je dominirala velikim dijelom južnog dijela Peloponeza. Po njoj se vremensko razdoblje grčke povijesti od 1600. – 1100. g. pr. Kr., kad je doživjela svoj procvat, naziva mikenskim razdobljem. Premda je Mikena vrlo vjerojatno bila nastanjena i za vrijeme neolitika, za njen se najistaknutiji element – Lavlja vrata, jedini očuvani monumentalni primjerak mikenske skulpture i najveću skulpturu pretpovijesnog egejskog područja, vjeruje da je podignuta u XIII. st. pr. Kr. Lavlja su vrata ime dobila po reljefu koji prikazuje dvije lavice u heraldičkoj pozis prednjim šapama na oltaru sa središnjim stupom koji ih odjeljuje, a nalazi se iznad samoga ulaza. Za reljef se prepostavlja da je bio kraljevski amblem, premda neki istraživači smatraju da lavice predstavljaju božicu Heru. Kako im nedostaju glave, a prepostavlja se da su bile građene od drukčijeg materijala nego ostatak reljefa, neki znanstvenici tvrde kako su lavice izvorno bile sfinge. Kameni blokovi od kojih su izgrađena Lavlja vrata teži su od 20 tona, a postoje i primjeri čija težina doseže gotovo 100 tona.

Nuraghe

Glavni oblik drevne megalitske gradnje na Sardiniji jesu *nuraghe*, koje su postale simbol ove karakteristične kulture. Uglavnom smještene na području obitavanja starijih pretpovijesnih kultura Sardinije, oko naplavnih nizina, nuraghe imaju oblik krnjeg stošca. Zidovi su im blago nagnuti prema unutra, a veličina kamenja, nerijetko teškog i po nekoliko tona, smanjuje se prema vrhu. Premda su visoki i po 20 metara i sagrađeni bez korištenja vezivnog materijala, nuraghe su veoma stabilne. U unutrašnjosti su se redovito nalazile stepenice koje su vodile na više katove ili terase.

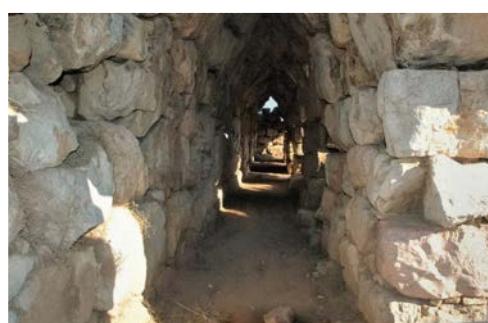
O namjeni ovih neobičnih građevina koje stručnjaci smještaju u 2. tisućljeće prije Krista, samo se nagađa: jesu li služile kao hramovi, vojne utvrde, rezidencije vladara, itd. Nedavna su istraživanja pokazala da su vrata nuragha uvijek na jugoistočnoj strani, te je utvrđena veza otvora na ovim građevinama s astronomskim događajima. Uz to, činjenica da se nuraghe često nalaze pokraj hramova, pogotovo onih posvećenih vodi, može upućivati na njihovu religijsku funkciju. Detaljno arheološko istraživanje provedeno je na svega nekoliko od oko 7000 pronađenih nuragha.

Tirint

Nekoliko kilometara sjeverno od lučkoga gradića Naupliona, nedaleko od Mikene, smješten je Tirint, mikensko arheološko nalazište znamenito po tunelima i zidinama kiklopskog tipa gradnje, koje je i Homer opjevao u *Iljadi*. Nakon što je vidio zidine srušene citadele u II. st. pr. Kr., grčki je geograf Pauzanija napisao kako ni dvije mazge ne bi mogle pomaknuti ni najmanji od tirintskog kamenja. Tirint se povezuje s mitovima o Heraklu, navodeći ga kao njegov rodni grad.

Tirint je bio utvrda naseljena još u 7. tisućljeću prije Krista, na početku brončanog doba, no svoj je procvat doživio u razdoblju od XIV. do XII. st. pr. Kr., kada su i podignute kiklopske zidine za zaštitu središnjeg dijela Tirinta. Zidine koje se protežu oko cijelog vrha brda sežu i do 7 metara visine, nešto niže od njihove prvotne visine od 9 metara, kako su procijenili arheolozi Njemačkog arheološkog instituta. Široke su uglavnom oko 6 metara, dok mjestimično, prvenstveno тамо gdje se otvaraju u tunele građene od masivnog kamenja, dosežu širinu od čak 17 metara.

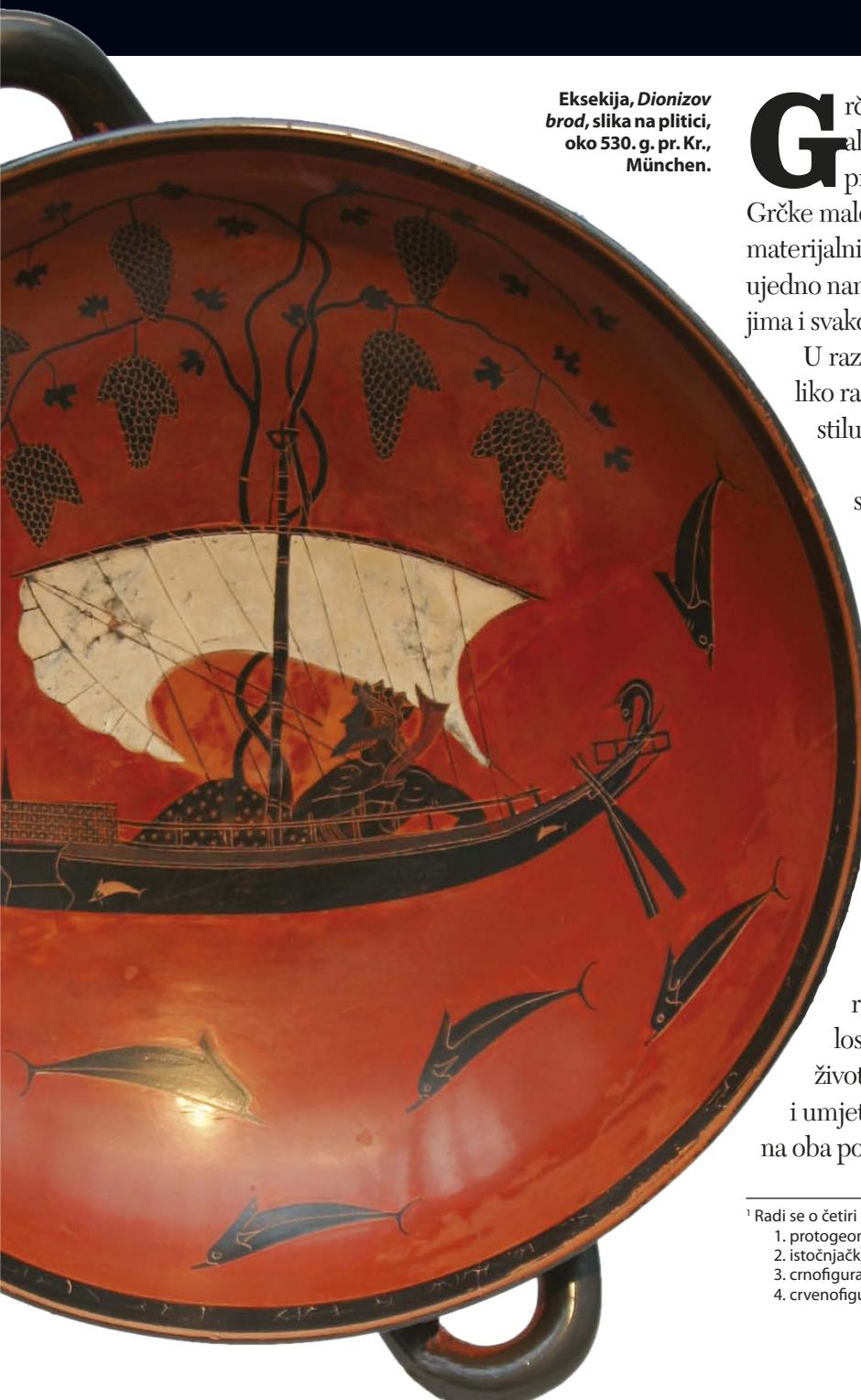
Prema grčkoj mitologiji, Tirint je osnovao grčki mitski junak Proetus, brat blizanac Akrizija, kralja Arga, uz pomoć kiklopa koji su mu pomogli učvrstiti grad i izgraditi njegove velebne zidine.

Eksekija

Linda Cvitanić

Eksekija, Dionizov
brod, slika na plitici,
oko 530. g. pr. Kr.,
München.

Grčke oslikane vase dio su zanatske umjetnosti, ali su i mnogo više od toga jer su neke od njih prava umjetnička djela. Od slikarstva drevne Grčke malo je toga sačuvano i zato su vase vrijedan materijalni izvor za proučavanje grčkog slikarstva, a ujedno nam pružaju zanimljive podatke o religiji, običajima i svakodnevnom životu starih Grka.

U razvoju grčkog slikarstva možemo pratiti nekoliko razvojnih faza¹ koje se međusobno razlikuju u stilu i tehniци oslikavanja.

Početkom VII. st. pr. Kr. isprva je u korintskim radionicama korištena crnofiguralna tehnika, ali su je antički majstori usavršili i od VI. st. pr. Kr. potpuno je zavladala tadašnjim tržištem. Atenski majstori uvode vlastite standarde: unapređuju tehniku rada, kvalitetu pečenja i sjaj crnog firmisa, oplemenjuju crtež, jasnije izražavaju pokret i uskladjuju prikaze figura s ukrasnim elementima i detaljima.

Vaze su izrađivane u specijaliziranim radionicama, a bile su djelo keramičara i slikara, od kojih su neki ostavili i svoje potpisne.

Eksekija (Exekias) je stvarao, otprilike, u razdoblju između 550. - 525. g. pr. Kr. Nažlost, nema sačuvanih podataka o njegovom životu, ali je ostavio pečat u vremenu kroz svoj rad i umjetnost. Bio je lončar i slikar i uvodio je novine na oba polja djelovanja. Istraživao je nove oblike

¹ Radi se o četiri osnovna stila:

1. protogeometrijski i geometrijski stil (oko 1025. - 750. g. pr. Kr.)
2. istočnočački (orientalni) stil (oko 750. - 690. g. pr. Kr.)
3. crnofiguralni stil (oko 690. - 530. g. pr. Kr.)
4. crvenofiguralni stil (od 530. - 323. g. pr. Kr.)

Eksekijina amfora,
Ahilej i Ajant
sudjeluju u igri,
540.-530. g. pr. Kr.,
Vatikanski muzej.

posuda i tehnike, poput pojačavanja boje koraljno-crvenim premazom. Crnofiguralnu tehniku doveo je do savršenstva. Njegova se djela odlikuju detaljima, preciznošću i jasnom kompozicijom. Mnoga su pronađena na atenskoj Agori, te na Akropoli – što govori o njegovom ugledu. Akropola je bila mjesto vjerskih svečanosti za čije su se potrebe tražili birani predmeti. Osim u Grčkoj, njegova su djela bila cijenjena i u Italiji. Jedan Eksekijin rad pronađen je na tlu Etrurije.

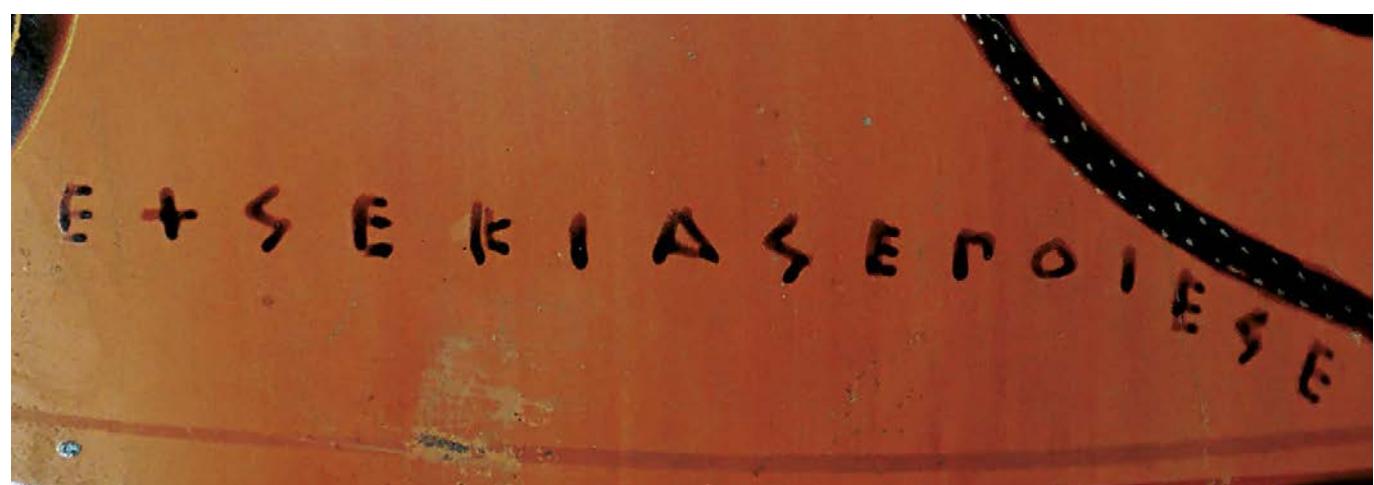
Sačuvano je šesnaest njegovih potpisanih djela i mnogo onih koja mu se ili pripisuju ili su nastala pod njegovim utjecajem.

Među poznatijim radovima je tzv. *Dionizov brod* koji se danas čuva u Münchenu. Unutrašnjost prikazuje boga Dioniza na brodu. Koraljnocrveni premaz ispunjava cijeli prostor. Dno posude Eksekija koristi kao površinu za glavni scenarij: brod na kojem je Dioniz putovao u Atenu oteli su gusari i Dioniza namjeravali prodati u roblje. Međutim, Bog je učinio da iz jarbola izraste loza,

što je gusare toliko prestrašilo da su skočili u more i pretvorili se u dupine.

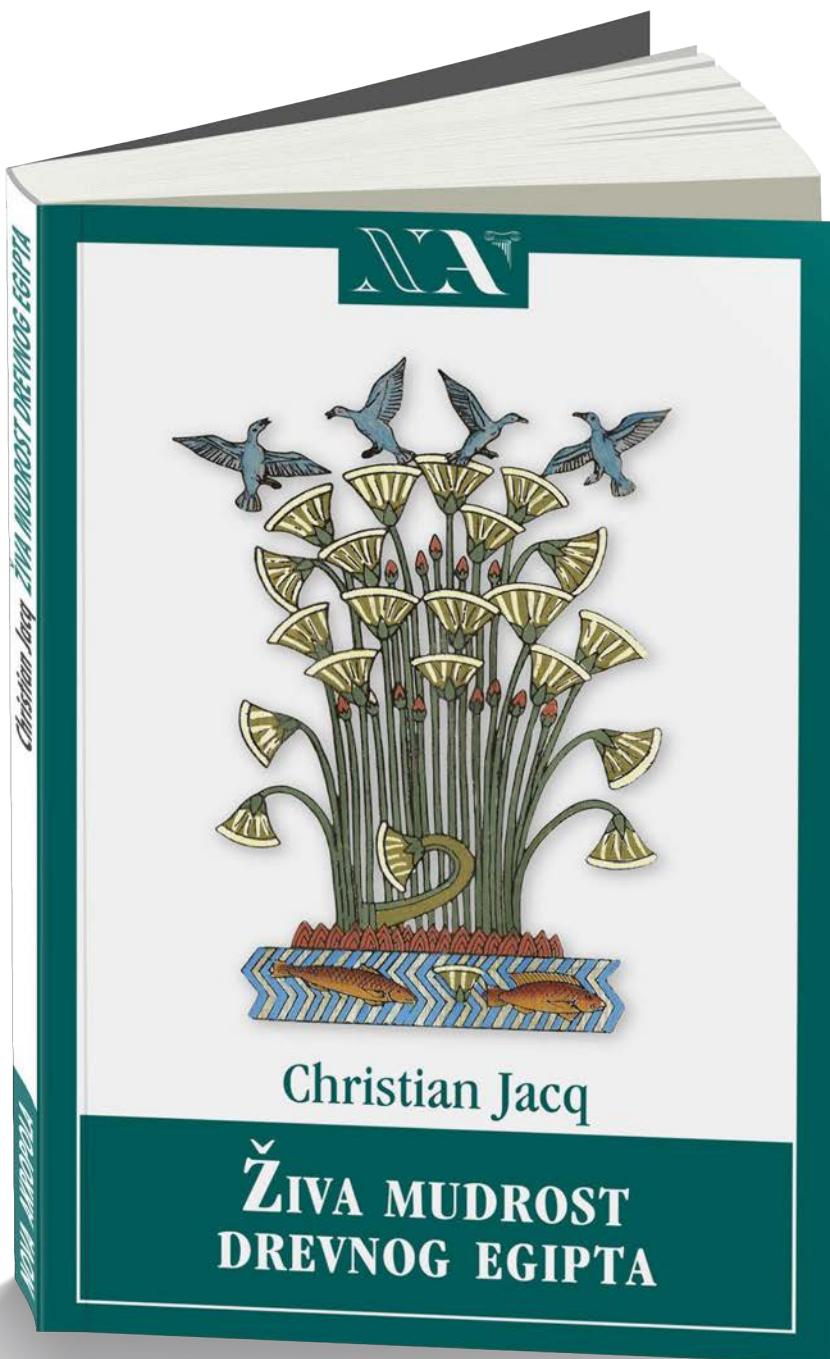
Na amfori koja se čuva u Vatikanskom muzeju može se vidjeti prikaz iz *Ilijade*. Amfora prikazuje ahejske junake, Ahileja i Ajanta, koji u predahu između borbi, pred Trojom, sjede jedan nasuprot drugom igrajući na ploči igru košćicama. Vidljivo je da su na dužnosti, nose oklop i drže kopljia. Ostalo se njihovo oružje nalazi u neposrednoj blizini, što upućuje na to da su spremni za bitku. Ova je amfora lijep primjer Eksekijinog umijeća i prepoznatljivosti njegovog rada: on popunjava figure likova s mnogo pažljivo urezanih finih linija, obraćajući pritom pozornost na detalje i ukrase. Ahilej i Ajant nose bogato ukrašenu odjeću na kojoj je gotovo svaki ukras i detalj jasno vidljiv unatoč maloj površini.

Eksekija vase potpisuje riječima: *Eksekija napravio [me]*. Osobitost potpisa je u tome što je uobičen tako da izgleda kao da se promatraču ne obraća umjetnik, već sama vaza, njegovo živo umjetničko djelo. ☈

Eksekijin potpis na vazi: ΕΧΣΕΚΙΑΣΕΠΟΙΕΣΕ (Eksekija napravio [me]), oko 550.-540. g. pr. Kr., Louvre.

NOVO U IZDANJU NOVE AKROPOLE!

Zadivljenima ostacima monumentalne egipatske civilizacije, neminovno nam se nameće pitanje: tko su bili ti drevni graditelji i mudraci? Koji su ih osjećaji i vjerenje nadahnuli na stvaranje takvih nenadmašnih postignuća? Kako su gledali na život, smrt, kako su se odnosili prema bogovima? Kakvi su im bili stavovi prema odgoju, obrazovanju, moralu, vladanju... Knjiga *Živa mudrost drevnog Egipta*, prepuna životnih mudrosti drevnih Egipćana, kroz izreke i riječi faraona i pisara upoznaje nas na neposredan način s njihovim svijetom i daje nam naslutiti zašto su drevni grčki filozofi s toliko poštovanja govorili o Egiptu.

Christian Jacq je napravio izbor iz bogate riznice zapisa koji se nalaze po svicima papirusa u muzejima i arhivima širom svijeta, na zidovima hramova, kipova, grobnica... Ova knjiga nije samo plod dugo-godišnjeg bavljenja Egiptom, već prije svega iskrenog divljenja i dubokog poštovanja prema onom što nam je egipatska civilizacija ostavila u nasljeđe. Jer kao što Christian Jacq kaže: *Egipat nije prošlost, on je svojim sustavom vrijednosti model za budućnost.*

**KNJIGU MOŽETE KUPITI U KNJIŽARAMA
I PROSTORIMA NOVE AKROPOLE ILI NARUČITI PUTEM E-MAILA:
info@nova-akropola.hr**

OSIJEK: D. Neumana 6, 031 200 630
PULA: Uspon na Kaštel 2, 098 900 4406
RIJEKA: Jadrarska 5/3, 051 213 020
SPLIT: Slavićeva 47, 021 486 366

VARAŽDIN: V. Nazora 1, 095 5959 950
ZADAR: J.J.Strossmayera 8, 098 840 270
ZAGREB: Ilica 36, tel: 01 481 2222
fax: 01 2330 450

*Nije dovoljno postati mudar.
Mudrost treba i primijeniti.
Ništa nije teško onome tko voli.*

Marko Tulije Ciceron